

ישו של מגידו

על כנסיות עתיקות ואסירים חופרים - ממצאים ארכיאולוגיים מרעישים בכלא מגידו

בחפירות הארכיאולוגיות שמלוות את בנייתם של האגפים החדשים בכלא "מגידו", התגלה ממצא המרעיש את עולם הנצרות ובעיקר מרעיד את אמות הסיפים של מאות ארכיאולוגים מהארץ ומהעולם ■ בעומק של מטר התגלתה רצפת פסיפס מהמחצית השנייה של המאה השלישית לספירה, כ-50 מטר רבועים גודלה, ועליה שלוש כתובות המקדישות את אתר התפילה לארבע נשים, אך בעיקר מאזכרות את "האל ישו" ■ האם ההיסטוריה תנצח וכלא מגידו יפונה? על זאת ועוד - בכתבה שלפניכם

מאת: עופר לפלר

למי מבינינו שטרם הגיע לביקור בגוש צפון אך מדי פעם עושה את דרכו לעפולה, לטייל בצפון הארץ, קצת לפני הישורת של כביש הסרגל בואכה עמק יזרעאל, יכול להבחין מדרום-מזרח לצומת מגידו בכלא "מגידו" הניצב על גבעה.

את הכלא קיבלנו בירושה ובשמחה רבה מידי צה"ל לפני עשרה חודשים. היה זה מחנה אוהלים מסביבו של טיגרט בריטי אשר נבנה בשנת 1942, עומד בגאון על שיאו של הרכס. הכלא התפתח עם השנים ופרח עם העלייה בפעילות הטרור הפלסטיני, מאז מחצית שנות השמונים. הוא שימש כאחד משלושת מתקני הכליאה המרכזיים של צה"ל והועבר לידי שירות בתי הסוהר כחלק מהפיכת השירות לרשות הכליאה הלאומית. מיד עם קבלת המתקן, על 1,200 האסירים הביטחוניים שבו, התחלנו בתכנון ובפיתוח מואץ, על מנת להחליף את מכלאות האוהלים במבני בטון יבילים קשיחים, כפי שנבנו כלא "גלבועי", "שטה", "השרון" ו"מעשהיה". הכוונה היתה להעביר את הכלא לרמת ביטחון מרבי. לאלו שלא זכו לראות את 'מחנות הפליטים' בהם שכנו האסירים - מהיום אפשר למצוא אותם רק בספרי ההיסטוריה...

זה שמונה חודשים, בכל נקודה אותה סימנה תת-גונדר אנה פולנסקי, ראש מנהל המשק של שב"ס, התייצב צוות ארכיאולוגים של רשות העתיקות כדי לבחון האם יש ממצאים בעומק הקרקע. לצורך משימה לאומית זו, העמדנו לרשות הארכיאולוגים כשמונים אסירים פליליים, כאלה שעומדים בקריטריונים ואינם יכולים להוות בעיה ביטחונית. האסירים הגיעו מבתי הכלא הפליליים "צלמון" ו"חרמון" ויחד עם העושים במלאכה התייצבו באתר משעות הבוקר כדי לחפור, לסגן ובעיקר לבודד את הררי החול ולחפש בהם

ממצאים כלשהם. לרוב, היה ידוע מראש מה יהיו הממצאים - כד חרס, מטבע, אפילו צלמית של אל פגאני ששרדה בשלמותה. אבל הממצא החשוב מכולם שהתגלה - רצפת פסיפס מרשימה כל כך - גרם גם למומחי החפירות להישאר פעורי פה! אזור מגידו שימש מאז שחר ההיסטוריה כצומת מרכזי בין הים התיכון לעבר הירדן והיווה ציר מרכזי לעולים לירושלים. האזור עשיר מאוד במקורות מים ומובילות אליו דרכי גישה מארבע רוחות שמיים.

אתר מקרא

תצפית מתל מגידו ומהגבעה עליה יושב הכלא, מציעה נוף מרהיב של הרי הגלבוע ועמק בית שאן במזרח, גבעת המורה, עמק יזרעאל והר תבור בצפון, קצת מערבה הרי נצרת (ממנה יצאה בשורת הנצרות), ומערבה משם - הרכסים של הר הכרמל וכמובן הים התיכון. האתר הקדום עליו יושב הכלא תוארך לתקופה המקראית, כלומר, לפני יותר מ-3,000 שנה. עד התקופה הרומית האזור היה מיושב ביהודים, אשר קיימו בו אורח חיים ופולחן דתי יהודי. ציון דרך לתקופה: סוף המאה ה-3 לספירה (כ-150 שנה לאחר מרד בר כוכבא).

הכפר היהודי האחרון שנמצא במקום היה כפר עותנאי. בתקופה הביזנטית בארץ ישראל, נחלקה האוכלוסיה לשליש יהודים, שליש שומרונים ושליש נוצרים. בתקופה זו ישב במקום הלגיון השישי הרומי. חיל המצב הרומי הביא פריחה ותנופה כלכלית ליישובים שישבו לידו. על כפר עותנאי, בסמוך לצומת מגידו של היום, הוקם ופרח ישוב בשם מקסימינופוליס. הישוב סיפק את צורכי הצבא הרומי, שחנה בחלק המערבי של הצומת היום, בסמוך לתל מגידו. לאורך כל התקופה הקדומה התגורר ביישוב נוצרי, עובדה המעידה על חשיבותו של המקום.

ראשיתה של הנצרות בארץ ישראל, פריחתה והפצתה במרחבי המזרח התיכון ועבר הירדן המזרחי, מוזכרות ונצפות באתרים ארכיאולוגיים שונים. מאזורנו נדדה הלאה והגיעה למרכז אירופה ולרומא.

עד שנת 313 לספירה היה פולחן הנצרות אסור באימפריה הרומית. הנוצרים נאלצו להתפלל במקומות מסתור כמו הקטקומבות (אולמות קבורה תת-קרקעיים), והתפילות נעשו בחדרי חדרים. בעקבות ניצחונו של הקיסר קונסטנטינוס, בשנת 324 לספירה, נקבע כי הנצרות היא דת האימפריה. בשנת 325 לספירה, במהלך ועידת ניקיאה, התקבלו עיקרי האמונה הנוצרית: ה"קראדו" (היאני מאמין הנוצרי) ומאפייני הכנסיות. זמן קצר לאחר מכן נבנו הכנסיות הנוצריות הראשונות. הקדומות שנתגלו עד כה בארץ ישראל הן כנסיית הקבר בירושלים, כנסיית המולד בבית לחם וכנסיית אלוני ממרא ליד חברון, אך רק שרידים מעטים נותרו מהכנסיות המקוריות. שרידי כנסיות המקבילים לממצא הארכיאולוגי שנחשף בכלא "מגידו", אפשר למצוא היום בדורא אירופוס בסוריה, ברומא וגם בעבר הירדן המזרחי.

זהירות, יום הדין!

על פי המסורת והתיאולוגיה הנוצרית, צפוי להתחולל הארמגדון (יום הדין) באזור מגידו. כאן תתרחש מלחמת גוג ומגוג המופיעה בברית החדשה כחלק מחזון יוחנן, מלחמה שתביא את הגאולה לעולם, ברוח הנצרות. חפירות ההצלה הנערכות על ידי רשות העתיקות חידשו את שהשאינו אך גם החריבו הבריטים במגידו בשנות ה-40. השרידים הראשונים שנחשפו בתקופת המנדט היו של מקווה טהרה יהודי וממצאים מהתקופה הרומית. חידוש החפירות באתר מגידו נעשה בעקבות

פיאטרו סמבי, הודיע: "זאת בהחלט תגלית חשובה מאוד. כל הנוצרים משוכנעים באמיתות ישו, אך טוב שיש ממצא ארכיאולוגי בדמות כנסייה המוכיח זאת". על זרם התיירים שיגיעו למקום כבר חולם שר התיירות, אברהם הירשון, שרואה בכך מנוף לפיתוח הגליל והאתרים המקודשים לנצרות - בנצרת, כורזים וסביב הכינרת.

מאז הגילוי, זרם המבקרים בכלא אינו פוסק. מגיעים אורחים מחו"ל, עיתונאים, ראשי המשק והשלטון והרבה "מקורבים" המנסים לקבל כרטיס כניסה לאתר. מפקד הכלא, גנ"מ שרון שואן, והסגל, מוצאים את עצמם מתפקדים כימומחי חפירות לעת מצוא וכמלווים לאח"מים שונים.

לסיכום, בשעה שתקראו כתבה זו, כבר יימצא הפסיפס במעבדות רשות העתיקות, אליהן הועתק לעבודות שיקום וטיפול. במהלך השנים הקרובות, יתקוטטו ביניהם הארכיאולוגים, קרוב לוודאי, עד כמה חשוב הממצא. כמובן שאנו נעמוד בלב הסערה - האם בסמוך לגדר המערבית של הכלא יוקם אתר תיירות? מקורות יודעי-דבר טוענים כי רצפת הפסיפס תישלח לתצוגה בוותיקן ברומא לתקופה קצרה ומשם תחזור לאזור תל מגידו, אשר הוכרזו כאתר שימור עולמי. ימים יגידו.

את כספו לבנות את הפסיפס" ושמו של האמן (בקטן יותר) - "ברציוס, אשר עשה את המלאכה". השטח המקורי היה מרוצף באבני פסיפס, מורכב משלושה מרבדים - שניים מעוטרים בכתובות ואחד מעוטר במדליון ובו ציור של שני דגים: דגי ים עמוק - בס וטונה. באותה תקופה שימשו הדגים כסמל הנצרות (טרם הופעת הצלב). במרכז הפסיפס נמצאו שתי אבנים מסותתות, ששימשו כשולחן או מקום פולחן. בחלק הדרום-מערבי של המבנה כתובת המוקדשת לזכרון של ארבע נשים (ככל הנראה מהחשובות בקהילה): "פרימיליה, קיריאקה, דורותיאה וקרסטה". בתחתית רשימת השמות התגלה הממצא המרעיש ביותר, הכתובת הבאה: "אקפטוס, אוהבת האל שתרמה את המזבח לאל ישו קריסטוס - כזיכרון". ממדי המבנה שעל רצפת הפסיפס המרשים הם 6x9 מטרים, העיטורים מופיעים במספר גוונים - אדום, שחור, כחול ולבן.

"זהו ממצא של פעם בחיים", אמר יום לאחר חשיפת הממצאים יותם טפר לאיש החדשות גדי סוקניק בערוץ השני (מהדורת מוצאי שבת, בעריכת לירן דן), ולכ-80 עיתונאים נרגשים שהגיעו מרחבי העולם כדי לסקר את התגלית הארכיאולוגית המדהימה.

בסופו של יום, התגובות מהעולם הנוצרי לא איחרו לבוא, כאשר שגריר הוותיקן בישראל,

ההחלטה על הקמת מבני קבע בכלא מגידו. מי שעומד בראש המבצע, הארכיאולוג יותם טפר, החל כבר בגיל שמונה לצעוד עם אביו, גם הוא ארכיאולוג, בשבילי הארץ, והתאהב כבר כילד בהיסטוריה הנסתרת של ארץ ישראל.

אחרי שנות חפירה בשטחים פתוחים, קיבל על עצמו יותם וראה בכך זכות, לעבוד עם אסירים פליליים, המייצגים את פניה של החברה הישראלית - יהודים, נוצרים ומוסלמים. לאחר שמונה חודשים הופתע טפר מגילויי ההתעניינות וההזדהות של האסירים בעת עבודתם בחפירות. לאט לאט, החלו הם להפגין אותות שמחה כשנמצאו ממצאים והפכו חלק מהאירוע.

הכנסייה הקדומה בעולם?

הממצא המרעיש התגלה בבוקרו של יום ראשון, בתום תקופת חגי תשרי. בתחילה התגלה חלקיק קטן של רצפת הפסיפס. האסיר שהביא את חלקי הפסיפס לארכיאולוג נתקף התרגשות, כי הבין שיש בידו ממצא מיוחד. הרצפה נחשפה בזהירות ובשילוב מומחי חפירה, שהתמחו בחשיפת רצפות פסיפס באזור בית שאן. תחילה, נתגלתה הכתובת בחלק הצפוני של המבנה - טיפוגרפיה הכתובה ביוונית עתיקה, מעטרת את שמו של הקצין שתרם את המבנה: "גיאנוס המכונה גם פורפוליוס, קצין, אחינו, אשר הקדיש

צילום: משה שי